

НУЖНИ ЛИ СА ПРЕДОТВРАТЕНИТЕ ВРЕДИ
НА КРАЙНАТА НЕОБХОДИМОСТ?*Мирослав Овчаров*

IS THERE A NEED FOR THE PREVENTED DAMAGES OF EXTREME NECESSITY?

Miroslav Ovcharov

Abstract: The article offers a brief substantive analysis of extreme necessity as a justifying circumstance under Bulgarian criminal law. In this sense, the normatively established requirements for legality of the act in case of extreme necessity are critically approached. The current regulation of extreme necessity is questioned in its part regarding the condition for success of the rescue act, which unreasonably limits its application and distinguishes it from other circumstances excluding public danger. On this basis, it is argued that *de lege ferenda* expands the scope of the institute by dropping the requirement for a successful outcome in Article 13 of the Bulgarian Criminal Code.

Keywords: extreme necessity, condition for application, a circumstance excluding public danger, criminal law.

Продължителното историческо битие на правото, което неотлъчно следва общественно-политическото развитие на човечеството, е довело дотам, че някои юридически принципи и понятия се възприемат аксиоматично – като изначално съществуващи и безспорни. В резултат на това ние не просто считаме определени правни институти за традиционни, а сме свикнали да ги наричаме класически, при което тяхното съществуване в утвърдения им вид не се подлага на сериозно съмнение. Вероятно причината за този подход се дължи на факта, че правото поначало е силно консервативна наука, която така цели да съхрани своите достижения. Друг е въпросът дали само поради дългото си съществуване тези класически институти наистина са достоен образец за вярно законодателно решение в съвременните условия? Както и този, дали определянето им като класически не е свързано повече с тяхното значение и форма, отколкото със съдържанието, което им придава съответният

правен отрасъл? Отговорите на тези въпроси на свой ред предполагат наличието на един по-съществен проблем – може ли продължителното битуване на една разпоредба в даден вид да се разглежда като несъмнено доказателство за нейната правилност, изключващо необходимостта от каквато и да било нейна промяна занапред?

Отговорите на горните въпроси са от особено значение, когато се касае за интердисциплинарен институт, какъвто представлява крайната необходимост. Донякъде подценявано незаслужено от теорията и съдебната практика, това оправдаващо деянието обстоятелство следва да бъде внимателно анализирано от гледна точка на актуалната си нормативна уредба. Основание за такъв извод дава фактът, че наказателноправното понятие за крайна необходимост се ползва и от други правни отрасли, като гражданското право (чл. 46, ал. 2 от ЗЗД), административното право (чл. 8 от ЗАНН), конституционното

право (чл. 33, ал. 2 от КРБ) и др. Коректното изясняване същността на този институт през призмата на законодателната му регламентация е пряка предпоставка за неговото точно и пълноценно прилагане в различните сфери на обществения живот. Това налага на съвременния етап необходимостта от преосмисляне на редакцията на чл. 13 от НК, защото модерното общество се развива изключително динамично и често пъти наказателноправната наука изостава от него, оставяйки в дълг към социалните потребности на деня. Скромнен опит за поглед именно в тази посока е настоящото изследване, което цели накратко да разгледа правното естество на крайната необходимост и на негова основа да бъде преосмислена съществуващата нормативна уредба на института по отношение условията за неговото прилагане.

Крайната необходимост (от лат. *summa necessitas*) е едно от класическите обстоятелства, което оправдава деянието от обективна страна и води началото си от ранните години на човешката цивилизация. Исторически крайната необходимост се е развила като разновидност на необходимата отбрана, от която тя се разграничава окончателно едва през Средновековието. Отделни форми на крайно нужно поведение се споменават още в Законите на Ману (XII в. пр. Хр.), като например правото да се открадне от глад. Същата концепция е позната и в древна Гърция, където Аристотел в своята „Никомахова етика“ (IV в. пр. Хр.) разсъждава, че когато по-малката злина се сравнява с по-голямата, тя може да получи значение на добрина и затова винаги трябва да бъде предпочетена пред по-голямата злина. В римското право конкретни хипотези на деяние поради крайна необходимост са посочени в Юстиниановия кодекс от VI в. като основание за неговото извиняване на принципа *Necessitas non habet legem* (прим. унищожаване на чужд имот за отклоняване на една опасност от засягане на собствено благо).

Развитието през вековете на понятието за действие при крайна нужда в крайна сметка е довело до обособяването му в самостоятелен институт на наказателното право. В основата на този дълъг процес стои юридическата същност на крайната необходимост като средство за спасяването на поставени в опасност законни интереси чрез увреждането на други, правно защитени блага (прим. изхвърляне на част от товара на бедстващ кораб, изсичане на просеки при горски пожар, предприемане на спасителна маневра при пътно-транспортно произшествие, повреждане на чужд имот за спасяването на премръзнал човек, и т.н.). В такъв случай поведението на дееца, условно наречен спасяващо лице, формално отговаря на обективните признаци на някое престъпление и при други условия би довело до диренето на наказателна отговорност. Но тъй като подобно увреждащо деяние с оглед своята насоченост и съдържание има съществена степен на социална полезност, то заслужава да бъде юридически оправдано при определени условия, т.е. като изключение от действието на закона (*Necessitas frangit legem*). Тези условия са предвидени в чл. 13 от НК като рамки на приложение на целия институт, очертавайки така неговите същност и съдържание. Според изведените в цитираната разпоредба характеристики, *de lege lata* крайната необходимост може да бъде теоретически определена като *положение, при което неизбежна по друг начин непосредствена опасност от накарняване на правно признати ценности се отстранява (предотвратява или ограничава) чрез причиняването на вреди, по-малко значителни от предотвратените*. Съгласно теорията за социалната значимост¹ на такива вредоносни постъпки по силата на една законова аксиома те се приемат за лишени от обществена опасност и така се оправдава *ex lege* тяхното извършване, т.е. приема се, че деянието при крайна необходимост няма общественоопасен характер. Принципно изпитваме сериозни

¹ Тази, останала само в нашето законодателство теоретична постановка изтъква като причина за оправдаване от закона на определени увреждащи деяния тяхната социална полезност като контрапункт на общественоопасния характер на престъплението, т.е. презумптивно се изключва престъпният характер на една обективно вредоносна постъпка, вкл. по смисъла на чл. 10 от НК, с оглед нейното положително обществено значение. – вж. **Овчаров, М.** Изпълнението на закона като оправдаващо деянието обстоятелство. *Норма*, 2021, № 4, с. 47–48.

съмнения относно логическата коректност и юридическата стойност на подобна постановка, но обсъждането на този въпрос не е предмет на настоящото изложение².

Нашето внимание е насочено към приложното поле на крайната необходимост, определено от визираните в чл. 13 от НК фактически граници. Те са нормативно въведени като общи изисквания за правомерност на спасителното деяние, които според своето функционално значение можем условно да разделим на предпоставки за неговата допустимост и на условия за неговата реализация. При отсъствието на първите от тях изобщо не би могло да се говори за крайна необходимост, докато липсата на вторите, строго погледнато, води до неправомерно упражнена крайна необходимост. Въпреки това правните последици на двете групи изисквания са идентични – и в двата случая деянието няма да бъде оправдано и на общо основание деецът ще носи наказателна отговорност за причинените от него вреди.

Визираните в закона предпоставки за допустимост на деянието при крайна необходимост са в няколко насоки – срещу какво трябва да се реагира и какви са неговите характеристики. Според това законодателят е предвидил положението на крайна необходимост да е обусловено от наличието на опасност (1), която е непосредствена (2) и е насочена към увреждане на правно признати ценности (3).

Опасността е своеобразна основа на крайната необходимост и предопределя нейното съдържание, като източникът ѝ може да бъде човешко поведение, физиологични състояния, обществени бедствия, природни сили или друго. Тя се изразява във фактическо състояние, породено от действието на обективно съществуваща сила и свързано с голяма вероятност от настъпване на някакво увреждащо събитие. Така създадената опасност следва да е непосредствена (налична) – тя вече да съществува (на същото е прирав-

нена и теоретическата възможност нейното възникване да е неизбежно предстоящо). Тъкмо непосредственият характер на създадената или възникваща опасност (сиреч сигурното ѝ преминаване от възможност в действителност) поражда необходимост от бърза реакция на спасяващото лице, т.е. обуславя положението на крайна необходимост, изисквайки и незабавна намеса. Действителното наличие на състоянието на опасност определя във времевото отношение границите на крайната необходимост – тя не може да бъде законно прилагана при бъдеща или вече отпаднала опасност. Другата отличителна характеристика на непосредствената опасност е възможността за накърняване (унищожаване, повреждане, намаляване) на нечии правноохранени блага – обект на опасността, която се явява и следваща предпоставка за допустимост на спасителното деяние. Съответно липсата на обективна възможност за засягане на правноохранените ценности, както и неминуемото им увреждане еднакво изключва прилагането на чл. 13 от НК.

От своя страна, условията за правомерно упражняване на крайната необходимост се отнасят до спасителното деяние, което може да бъде във формата на действие или на бездействие, но винаги трябва да отговаря на една уникална характеристика (1) и да води до определен положителен резултат (2).

Неговите уникални качества са в две посоки – от една страна, то обективно следва да е от естество да противодейства на създадената опасност, като я предотврати или поне ограничи, а от друга – да липсва алтернативна възможност за нейното отстраняване. И двата признака на спасителното деяние са въведени с израза „която деецът не е могъл да избегне по друг начин“, който едновременно акцентира върху субсидиарността на института, но и върху същността на деянието като удачно средство за избягване на съществуващата заплаха. Основно в този аспект е положението, че ако реално е съществувала възможност за избягване на угрозата по безвреден начин или

² Вече сме имали възможност подробно да изложим своите критични виждания относно неубедителния подход на нашия законодател спрямо оправдаващите деянието обстоятелства в друго наше съчинение – вж. по-подробно **Овчаров, М.** За правната природа на обстоятелствата, изключващи обществената опасност на деянието. *Общество и право*, 2021, № 4, с. 94–97.

поне с причиняването на по-малко вреди³, то състояние на крайна необходимост няма да е налице (съвсем отделен е въпросът при конкретното осъществяване на спасителното деяние какви вреди реално са причинени, което касае вече второто условие от посочените). От вниманието на изследователите обаче досега е убягвало в голяма степен другото свойство на спасителното деяние – неговата годност от обективна страна да съдейства за отстраняване на опасността или поне за нейното намаляване при предстоящо или при вече започнало увреждане. Това е не по-малко важен въпрос от субсидиарността на института, който предпоставя удачния избор на спасяващия как да действа за отклоняване на съществуващата заплаха. Ето защо, в случай че избраният начин изначално не е годен да съхрани застрашените интереси, трудно може да се поддържа, че спасителното деяние е извършено правомерно при крайна необходимост⁴.

Условието за постигането на положителен резултат чрез спасителното деяние също има два аспекта – в близкия от тях то се отнася до съотношението между причинени и предотвратени вреди, а в по-далечен с него се поставя категоричното изискване за успех. Според редакцията на чл. 13, ал. 1 от НК причинените със спасителното деяние негативни последици трябва да са по-малозначителни от предотвратените такива, което предопределя обективния характер на ценностната съпоставка между двете величини. Преценката за съотношението между причинени и предотвратени вреди е *quaestio facti*, при решаването на който се отчитат техните размери, съдър-

жание, условия на настъпване, социално значение, фактическа (имуществена и/или нематериална) ценност и т.н. Правилен подход в това отношение е съпоставката не само на двете категории вредоносни последици, но и на отговарящите им интереси – спасения и за сегнатия. В резултат на този оценъчен процес трябва категорично да се заключи, че спасителното деяние е причинило увреждания, които са по-малозначителни от предотвратените с него. При достигане до извод в противен смисъл – че вредните последици са повече от необходимото за отстраняване на опасността или дори че двете категории са равнозначни⁵, деянието не може да бъде оправдано с крайна необходимост *in fine*, а в старата литература то се приема за извършено при превишаване границите на крайната необходимост⁶. В тази светлина при известните примери за крайна необходимост – за спасителната дъска с двамата корабкрушенци на нея и за осигурителното въже с двамата бедстващи алпинисти, жертването на единия за оцеляването на другия би отговаряло изцяло на предназначението на института – да ограничи вредните последици от една опасност с цената на по-малки такива (вместо загубата на два живота, тя да се ограничава до смъртта на едного). Това обаче не важи за ситуацията, в която вече намиращият се върху дъската или на въжето е бил отстранен принудително от друг, който заема неговото място, доколкото тогава изначално опасността не е засягала двете лица, сиреч жертването на интерес, който е бил извън опасността, следва да се разглежда като престъпление. Разбира се, причиняване

³ Наличието на по-малко вредоносен начин за отклоняване на опасността обаче трябва да е било известно на спасяващия или поне да не се дължи на неговата непредпазливост.

⁴ Описаната хипотеза е напълно различна от случая, когато иначе подходящ начин за отстраняване на опасността не е постигнал тази цел поради действието на други странични обстоятелства. На тази разлика ще се спрем отново при коментара ни за значението на непредотвратените от спасителното деяние вредни последици.

⁵ Доктрината приема за допустими известни отклонения от изискването двете категории вредни последици да не са равни – вж. **Велчев, Б.** По някои въпроси на крайната необходимост в НК. *Правна мисъл*, 2019, №3, с. 29–30; както и **Гиргинов, А.** *Неизбежна отбрана и крайна необходимост*. София: Сиби, 1995, с. 131–132.

⁶ Употребата на подобно понятие по аналогия с необходимата отбрана е неуместно и не почива на закона, който нито го посочва формално, нито предвижда ненаказуемо превишаване на крайната необходимост. Ето защо в такива случаи е по-правилно да се говори за ексцес при реализацията на спасителното деяние, който принципно изключва третирането му като извършено при крайна необходимост.

смъртта на едно лице би било оправдано като извършено при крайна необходимост винаги, когато чрез него се спасяват двама или повече души в съответствие с изискването по чл. 13, ал. 1 от НК за избягването на по-значителни вреди (прим. печалният пример с корабокрушенците от фрегатата „Медуза“ през 1816 г., чиито моряци били принудени да прибегнат до канибализъм, за да оцелеят на спасителния сал).

Далеч по-неубедително обаче е второто нормативно условие за осъществяване на спасителното деяние – с него реално да са били предотвратени вредните последици от опасността, изводимо от използваното определение „предотвратените“. В тази връзка е безспорно, че законовото изискване за успех не насърчава особено инициативата на гражданите за спасяване на чужди интереси, а по-скоро ги демотивира от подобна полезна дейтелност. В резултат на това броят на съдебните дела по чл. 13 от НК от влизането в сила на действащия НК до момента е пренебрежимо малък (тук не включваме делата за престъпленията по транспорта с прилагане на спасителната маневра като вид крайно нужно деяние), което едва ли е свързано с липсата на житейски хипотези на крайна необходимост. Достатъчно е да си представим крайно неизгодния за спасяващото лице случай, в който за оказване на помощ на ранено лице бива взломено чуждо превозно средство, но въпреки своевременното му откарване в болница пострадалият почине. Идентичен неблагоприятен вариант е опитът на водач да избегне фатален сблъсък с друго МПС чрез спасителна маневра при предизвикана от друго опасност, въпреки което настъпва пътно-транспортно произшествие с жертви. Бройката на житейските хипотези на неуспешна намеса от страна на спасяващия може да бъде безкрайно продължена и като следствие на всяка от тях деецът ще отговаря наказателно, тъй като по някаква обективна причина спасителното му деяние не е успяло. Тази причина може да е свързана с намесата на трети лица, настъпването на случайни обстоятелства, неблагоприятното развитие на естествени процеси и прочие други фактори, за които деецът очевидно няма как да отговаря. Да се разглежда като

престъпление само на това основание неговият неуспешен опит да се повлияе положително на създадената опасна ситуация е логически неиздържано и житейски неоправдано. Не би било пресилено да се твърди, че в настоящата редакция на чл. 13 от НК условието за успешен изход от спасителното деяние не само е изведено като акцент сред останалите изисквания за правомерност на крайната необходимост (вкл. бидейки поставено в самия край на разпоредбата), но то по същество дава цялостния облик на този наказателноправен институт, диференцирайки го така от всички останали оправдаващи деянието обстоятелства.

Доколко е неудачно такова законодателно решение относно уредбата на крайната необходимост би могло да се разбере, ако се обърнем към относимото чуждестранно законодателство в страните от континенталната правна система. Дори беглият сравнителноправен преглед сочи, че повечето от наказателните закони на страните в Европа не поставят изискване за успех на спасителното деяние. Например в Наказателния кодекс на Република Франция (Code Penal) актът на необходимост (от фр. *acte nécessaire*) е уреден в чл. 122, ал. 7 като основание за изключване на наказателната отговорност. Той се реализира като средство за спасяване на лица или имущества при условията на настояща или непосредствено предстояща опасност, възникнала за дееца, за друго или за нечие (на дееца или на трето лице) имущество. Условието за законсьобразност е само едно – използваните за целта средства да бъдат пропорционални на степента на създадената опасност, като в противен случай, деецът подлежи на наказателно преследване. На следващо място в Наказателния кодекс на Република Турция (*Türk Ceza Kanunu*) състоянието на необходимост (от тур. *zorunluluk hali*) според чл. 25, ал. 2 предвижда, че не се налага наказание за действие в такова състояние, което цели да предпази от сериозна и сигурна опасност от нахърняване правата на дееца или на друго. В закона допълнително е уточнено, че опасността не трябва да е била предизвикана съзнателно от самия деец и е трябвало да няма друг начин за защита от нея. Прилагането на института по чл. 25 от ТСС

изисква само използваните при спасителното деяние средства да са пропорционални на степента и обекта на създадената опасност.

Други европейски държави са потърсили нормативен критерий за оценка на причинените от спасяващото лице вреди, който е напълно различен от условието те да са били реално избегнати – прим. Сърбия („вредите от опасността“), Чехия („застрашаващите последици“), Унгария („размера на грозящата опасност“), Полша („интересът, който се спасява“), Германия („предотвратяваните вреди“) и др. В това отношение континенталната правна система винаги е била последователна, понеже, както отбелязва Биндинг, от край време се одобрява всяко целесъобразно предприето деяние за спасение на нечий живот или здраве, безразлично кой го извършва и дали последваният резултат е постигнат⁷.

Но довод в подкрепа на идеята, че изискването за успех при крайната необходимост е неуместно и излишно, може да се намери не само в чуждестранното законодателство. В това отношение е достатъчно е да се обърнем към първия български Наказателен закон от 1896 г.⁸ (отм.) и да видим по какъв начин е регламентирана там крайната нужда, както е известна крайната необходимост в юридическата литература по това време. Според чл. 46 на цитирания НЗ, крайно необходимото деяние е извършено за спасяване на определени правноохранени ценности от непосредствена опасност, произтичаща от крайна нужда, заплашване или непреодолима сила, която опасност не може да бъде отклонена по друг начин освен чрез увреждане благата на трето непричастно лице. Обект на спасяване от такава опасност се явяват животът на дееца или на неговите близки (по ал. 1), или други лични или имотни блага, но вече само на дееца – здраве, свобода, целомъдрие и др. (по ал. 2). В първия случай деянието при крайна необходимост е предвидено като ненаказуемо, а във втория – като непрестъпно. Условие за право-

мерност при втората хипотеза представлява изискването причинената с деянието вреда да бъде призната за маловажна в сравнение със *спасяваното* благо, докато при първата такава изискване изобщо липсва. Охарактеризирането на благо – обект на крайната необходимост като спасявано (а не спасено), изрично допуска възможността спасителното деяние все пак да не постигне своята защитна цел и така гарантира наказателна неотговорност на неговия автор при всеки изход от критичната ситуация.

Преимуществото на старото ни наказателно законодателство по отношение уредбата на деянието при крайна необходимост в този аспект⁹ е очевидно и го разглеждаме като положителен законотворчески модел. Разбира се, на такова виждане може да бъде възразено двояко – че с настъпване на предотвратяваните последици причинените вреди ще ги надхвърлят, както и че в закона вече е уредена неуспешната крайна необходимост в лицето на оправдания стопански риск. Несъстоятелността на първия довод е безспорна – настъпването на избягваните вреди не е резултат на спасителното деяние и затова те не могат да увеличат причинените вреди, т.е. ще се съпоставят преките последици от деянието с неизбежнатите увреждания, които продължават да бъдат две различни величини. Така, ако за предотвратяването на наводнение бъдат използвани строителни материали на определена стойност, но това не помогне за овладяване на бедствието, вредите от спасителното деяние (стойността на използваните материали) следва да бъдат преценявани на фона на общата щета от самото наводнение като предотвратявана. При това съпоставката дори би била значително улеснена, доколкото ще се съизмерват реално настъпилите увреждания – от деянието и от самото наводнение.

Що се отнася до второто възражение, то трябва да се отбележи, че в този си нормативен вид, оправданият стопански риск има

⁷ **Bindig, K.** Grundriss Des Deutschen Strafrechts. *Algemeiner Teil*, 1904 (2018), S. 198.

⁸ **Годишен сборник на действащите съдебни закони.** София: Изд. на Министерството на правосъдието, 1887.

⁹ Но не само, тъй като законодателният подход за обявяването на оправдаващо деянието обстоятелство като крайната необходимост за ненаказуемо (непрестъпно) е много по-правилен от аксиоматичното му приемане за лишено от обществена опасност по сега действащия НК.

изключително стеснено приложение – и като сфера на реализация, и като крайно усложнена система от предпоставки за това. Тази комплицирана нормативна уредба по чл. 13а от НК не само че е лишена от възможност за практическо прилагане, но и ограничава потенциалната пресечна точка с крайната необходимост само до онази хипотеза, в която са налице всичките условия по чл. 13а от НК и деянието е успяло. Съществената разлика обаче между двата института лежи в плоскостта на поетия оправдан риск, който при крайната необходимост е заместен от пълна увереност по дефиниция (достатъчно е да си припомним анализирани вече изисквания към характера на спасителното деяние). Не на последно място насочеността на оправдания риск като функция от неговото предназначение е съвсем различна от тази на крайната необходимост, което логично предопределя разликите и в изискванията за двата института. Изложеното красноречиво илюстрира защо хипотезата на конкуренция между крайната необходимост и оправдания стопански риск няма практическа стойност и като цяло не позволява алтернативното прилагане на чл. 13а от НК при неуспешно спасително деяние¹⁰.

Следователно, когато крайно нужното деяние не е постигнало своята полезна цел, неговият автор ще получи като своеобразна „награда“ наказателно преследване. И това не е просто несправедливо и нелогично, а е дълбоко неправилно от гледна точка на общите принципи на правото, които насърчават гражданите към положително поведение в защита на правно признатите ценности¹¹. Друго би било положението, ако деецът поради непод-

ходящо подбрано действие или средство не успее в намеренията си (вж. бел. б) – тогава деянието му няма да отговаря на изискването то обективно да е от естество да отстрани опасността и на това основание поведението му не може да бъде оправдано като извършено при крайна необходимост. Ако обаче деянието поначало е годно да предотврати или ограничи непосредствената опасност, но поради намесата на случайни фактори (лица, процеси, събития) – стоящи извън контрола на спасяващия или на когото и да било, вредните последици не бъдат избегнати или поне намалени, не би следвало да се счита за престъпно¹². Ето защо понастоящем у нас напълно необосновано законът прехвърля риска от неуспех върху субекта на спасителното деяние. Това не само съществено ограничава практическото приложение на крайно нужното деяние, но и напълно неоснователно поставя спасяващото лице в далеч по-неизгодна позиция от дееца при останалите оправдаващи обстоятелства въпреки еднакво критичните условия на действие¹³. Не би било пресилено да се каже, че по същество актуалното изискване за успешен резултат от спасителното деяние съществено променя характера и значението на целия институт, поставяйки под условие или под въпрос неговата социална стойност. Нещо повече – както правилно отбелязва Велчев, изискването за успешен резултат на практика обезсмисля деянието при крайна необходимост, обуславяйки го от обстоятелства, които не зависят от неговия деец или дори не могат да бъдат предвидени¹⁴. Подобно виждане няма как да не бъде споделено, тъй като то пряко мотивира извода, че предотвратените

¹⁰ В този смисъл не можем да се съгласим с противоположното становище, изразено от Гиргинов по въпроса – вж. **Гиргинов, А.** Цит. съч., с. 130.

¹¹ Бихме отишли и по-далеч в разсъжденията си – обуславянето на наказателната отговорност на субекта на крайната необходимост като явна форма на общественорезултатно поведение от често пъти случайния резултат на спасителното деяние е откровено несъстоятелно и дори вредно.

¹² Съдебната практика също не е чужда на разбирането за непреодолимия или непредвидимия характер на подобни извънредни обстоятелства, видно от Р 466-77-III на бившия ВС, в което е прието, че „настъпването на безизходното положение се дължи на други лица или на фактори извън волята на причинителя на вредите“.

¹³ Следва да се отбележи, че при никое от останалите изключващи обществената опасност обстоятелства по НК не се наблюдава подобно изискване за успех. Подобна строгост спрямо спасяващото лице при крайната необходимост едва ли може да бъде логично обяснена освен с безкритично приеманите наслоения от миналото.

¹⁴ Вж. **Велчев, Б.** Цит. съч., с. 25–26.

вреда определено не са нужни на крайната необходимост, защото те не могат и не трябва да бъдат условие за правомерност на спасителното деяние¹⁵.

Изложеното дотук налага действащата нормативна уредба на крайната необходимост да бъде преразгледана както от доктрината, така и в законотворческия процес. В тази връзка обосновано би могло да се предложи *de lege ferenda* изискването за успешен резултат на спасителното деяние да бъде премахнато от текста на чл. 13, ал. 1 от НК по един относително лесен начин – чрез замяната на определението „предотвратените“ с „предотвратяваните“.

По наше мнение такава законодателна промяна изисква минимално законодателно усилие, но би имала съществено положително значение за института на крайната необходимост. Тя най-вече би разширила неговото приложно поле в практиката, понеже липсата на угроза от наказателна отговорност неминуемо ще насърчи гражданите към активно поведение при наличието на непосредствена опасност вместо по-лесното бягство от нея. На следващо място, ще се запазят всички основни характеристики на крайната необходимост като законово изключение от правилото за наказването на всяко формално съставомерно деяние. Предлаганото законово изменение също така ще уеднакви правното положение на спасяващото лице без оглед на постигнатия от него формален резултат, което на свой ред би отговорило на липсата подобно условие при останалите оправдаващи деянието обстоятелства (неизбежна отбрана, оправдан стопански риск и т.н.). Не на последно място, по този начин българското законодателство би се върнало към традиционните разбирания на старото ни наказателно право за крайно нужното деяние, също както и ще съответства на положителните примери в глобалното разви-

тие на правото в наши дни. Следователно отпадане на изискването за успех при крайната необходимост не само би донесла редица ползи за развитието на наказателното ни право и за подобряване на практиката по неговото прилагане, но ще отговори едновременно на съвременните правни тенденции в Европа и на традициите на старото ни законодателство. Защото класическите правни институти трябва да бъдат променяни винаги, когато е налице нуждата от това, тъй като консерватизмът на правото не трябва да служи като доказателство за неговата безпогрешност.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Велчев, Б. По някои въпроси на крайната необходимост в НК. *Правна мисъл*. ИДП при БАН, 2019, № 3. // **Velchev, B.** Po nyakoi vaprosi na krajnata neobhodimost v NK. *Pravna misal*. IDP pri BAN, 2019, № 3

Гиргинов, А. Неизбежна отбрана и крайна необходимост. София: Сиби, 1995. // **Girginov, A.** Neizbezhna otbrana i krajna neobhodimost. Sofia: Sibi, 1995.

Годишен сборник на действащите съдебни закони. София: Изд. на Министерството на правосъдието, 1887. // *Godishen sbornik na deystvashtite sadebni zakoni*, Sofia: Izd. na Ministerstvoto na pravosadieto, 1887.

Овчаров, М. За правната природа на обстоятелствата, изключващи обществената опасност на деянието. *Общество и право*, 2021, № 4 // **Ovcharov, M.** Za pravnata priroda na obstoyatelstvata, izklyuchvashti obshtestvenata opasnost na deyanieto. *Obshtestvo i pravo*, 2021, № 4.

Овчаров, М. Изпълнението на закона като оправдаващо деянието обстоятелство. *Норма*, 2021, № 4. // **Ovcharov, M.** Izpalnienieto na zakona kato opravdavashto deyanieto obstoyatelstvo. *Norma*, 2021, № 4.

Bindig, K. Grundriss Des Deutschen Strafrechs. *Allgemeiner Teil*, 1904 (2018).

¹⁵ Такова виждане *contra legem* е застъпено донякъде и в съдебната практика – прим. в Р.200-85-I са посочени само две предпоставки за прилагането на чл. 13 от НК, а именно – спасителното деяние „да бъде насочено към отклоняване на възникналата непосредствена опасност“ и то „да създава обективни предпоставки за спасяване на застрашените интереси“.